

al català, no fóra molt més tard. «Dix la femna --- —O Seiner --- la mia fila à mal de demoni --- enaixí com aquesta femna pregava per sa fi<1>la, tot exament Scta Eglèsia no cese de pregar per son poble; --- e encara devem entendre, per la femna, la nostra carn, e per la fila nostra ànima: e per zo, si la fe és *malauta*, a Déu ---», *Hom.*, 8r7.

«R(amon)a Fogeta dix, can En Soler era *malaute*, que tramesessen a 'N Foget, que ving<u>és --- e éls viuren l'ux tancad, e-l *malaute* ab un d'aquels, qui l'abrigave», document de l'Alt Cardener, de 1250 (PPujol, *Doc. en Vulgar Urg.*, 15.6, 15.16); «al prior pres la febra e és *malalte* règeament», 1304 (Finke, *Acta Ar.* III, 126). «*Malalt* és l'amic e ---»; «aquell burguès sdevenc en tan gran tristor, per la mort de son fill --- que sdevenc *malaute* e prés de mort», «aquell mercader fo *malalt* molt fortment, spiritualment e corporalment: spiritualment era *malalt* car ---; *malalte* era corporalment, per ---», Llull (*Amic e Amat*, *NCl.* XIV, 69.9; *Merav.*, *NCl.* II, 54; I, 54).

El canvi de *malaute* en *malalte* s'explica per una norma fonètica pròpia del català (d'aplicació un poc intermitent, entreviada d'ultracorrecions, però gens rara); la reducció de *malalte* a *malalt* és de naturalesa analògica, adaptació ajustada, al costat del femení *malalta*, al model més freqüent, de *alt/alta*, *asalt/asalta*, *salt/salta*, *molt/molta* etc. *Malaute*, doncs, hagué de ser la forma més antiga (cf. oc. ant. *malaute* i *malauide*), seguida de *malalte* i *malalt*; però el mot era vellíssim i, en començar la transmissió literària, ja les formes posteriors es trobaven en progrés i en camí d'imposar-se.

Trobem *malaute* encara en un document berg., de Puig-reig, de 1238 (*BABL* VII, 181); algun altre cop en Llull (*Do. Pu.*, Gili, p. 266); en les *VidesR* (fº 2 i passim). Però *malalte* és molt freqüent en els mss. de Llull: *Amic* (*NCl.* XIV, 30.12, 44.5; *Merav.* II, 148.14; *Blanq.*, *NCl.* III, 57.20; si bé es nota que en altres mss., com en el citat de la *Do. Pu.* no apareix mai la forma amb *-te* ni *-lt*); doc. cancelleresc de 1305 (Finke III, 135). Ja veiem *malalt* en un doc. reial de 1262 (Soldevila, *Pere el Gran* III, 430); en altres mss. de Llull (*Blanq.* I, 61.3; *Merav.* IV, 191); doc. ross. de 1289 (*RLR* IV, 509); 1324 (Finke, *Acta Ar.* III, 464); en plural *malalts* (*Blanq.* I, 107.16), *malaltz*, *Tort.* 1285 *BABL* VII, 251). En fi, de vegades apareix una forma intermèdia *malaut*, freqüent en el *DoPu.*; «un cava<1>ler *malaut*, qui fortment se plan<y>ia», *Reixac* (*Questa*, 44.24, 70.5, fe d'err.).

Ja des del S. XIV la forma *malalt* es va imposar per tot, salvant alguna romanalla dialectal. I és la forma que trobem en Ausiàs, JoMartorell, *Cròn.* del Cerimoniós etc. Ha restat d'ús general; fins als límits de la llengua: des de les Illes (fins Eiv., PzCabrt.) fins a l'extrem Sud (allà pron. *marál*, amb dissim., d'Alcoi enllà) i l'extrem NO. *ex malál* a Cardós (1934), pron. encara *malált*, amb la *-t* sensible, a Bonansa (1957).

El llatí MALE HABITUS s'explica perfectament amb la fraseologia del llatí més clàssic: *male fieri* 'caure malalt' Plaute, *ego me bene habeo* 'estic bo (gràcies a

Déu)' Tàcit, *Terentia minus belle habuit* 'T. no està tan bona' (recordem que *belle* ve d'un dimin. *ben-l-ē* de *bene*) i *graviter se habere* 'està molt malalt' Ciceró; i fins *male habentes*, per als malalts, en Sant Agustí; però MALE HABITUS, que començaria expressant un mal estat ja durable de salut, ja el llegim bo i format en Aulus Gelli (IV, 20.11; Cornu, *Rom.* III, 377-8); és clar que hem de suposar que el llatí vulgar devia usar-ho, en la conversa, soldat com MALABĪTUM.

Dels descendents romànics són els més conspicus, it. *malato*, fr. *malade*, oc. ant. *malaute*, *malauide* (avui prov. *malaut*, llgd. *malaute*, lleam. *malauide*), però apareix també, amb caràcter més minoritari, antiquat o dialectal, en altres llengües romàniques: alt-arag. ant. *malauido* —«a P. Miguel, en V. Roya, que era *malauido*, extraordinario, en día de comer carne, por razón de la co<r>rentia, congrio», Jaca, a. 1430 (NTomás, *DLing.*, 138.9); *malato* havia tingut bastant de curs en zones del Nord castellà: *malato* 'achacoso' sembla haver estat generalment comprès a Navarra c. 1746 (Mitxelena, *Fuentes de Azkue*, 143); i en especial s'hi troba amb el sentit de 'leprós' i *malautia*, *-atia*, *-etia*: veg. MALETÀ (*DECH*, n. 1), i *RFE* XXI, 52. En llur majoria, però, aquestes formes hi entraren com a manlleus (part de Cat., part d'Oc., part d'Itàlia i el Llevant); el mateix hem de suposar d'alguna forma dialectal gall. i portuguesa, *malato* «doente», allà en el Minho (i ja registrat el 1734, *RLus* XIII, 80), aquí encara més clarament (que altrament hauria perdut la

-l- entre vocals). En fi, el mot es presenta en forma ben autòctona i arcaica en els dialectes de Sardenya: *malávidu* 'malalt' en el Condaghe de Silki, 356, dels Ss. XII-XIII, molt anterior a la invasió catalana, amb el verb *immalavi-dare-si* 'caure malalt' (314); avui, amb l'ulterior desgast fonètic: logud. *maláidu*, *malaiavare*, campid. *maláidiu* (M-Lübke, *Wien. Sitzber.* CXLV, fasc. 5, 62). Aquí hi ha, però, un detall fonètic sorprenent, perquè encara que avui la -r- intervocàlica s'ha sonoritzat a quasi tots els parlars sards, en el temps del Condaghe allà es conservaven encara les oclusives com a sordes; i si avui la -r- s'hi ha tornat -d-, tampoc no és normal que hi caigui del tot, com ho veiem en *malaiavare* (<malaviare>).¹ Això correspondria a una -d- etimològica. I no deu obeir a un fet isolat, car també la forma *malausous* que el *TdF* cita de determinades varietats llenguadocianes; i *malausous* d'altres de gascones, suposen una -d- etimològica.

Ara bé, aquesta -d-, junt amb el que diré de *malavejar*, sembla que ens indueix a suposar, que en algunes formes del llatí vulgar tardà (potser quan ja les intervocàliques començaven a donar senyals d'una tendència a sonoritzar-se), es va introduir, en lloc de la forma en -TU- —conservada per exemple en it. *malato*, cat.-oc. *malaute*—, una variant MALABĪDU, ben cert provocada pel gran nombre d'adjectius llatins en *-idus*, i en particular, per la influència de *morbĭdus* sinònim de *malabĭtus*. Cf. MLWagner, *Diz. Et. Sardo* II, 57.

DERIV.: *Malaltia*: tan antic literàriament com *malalt* (i encara que no creat en llatí, ja deu remuntar-se fins